

М. К. САМОХІНкандидат педагогічних наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет**ТРУДОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ
СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЛЮДИНИ**

У статті висвітлено суть і можливості трудової терапії як методу соціальної реабілітації. Розглянуто напрями здійснення соціальної реабілітації. Розтлумачено поняття трудової терапії, описано її мету, завдання та види. Виділено основні напрями впливу трудової терапії. Запропоновано приклад із розроблення проекту з виготовлення виробу з деревини. Розкрито послідовність розробки технологічного проекту. Зазначено, що процес соціальної реабілітації може відбуватися значно ефективніше, якщо застосовувати комплексні засоби терапії. Наголошено, що при цьому ефективна трудова діяльність дасть можливість хворому скоригувати свій фізичний та психологічний стан, а також сприятиме досягненню ним незалежності в повсякденному житті загалом.

Ключові слова: трудова терапія, соціальна реабілітація.

Останнім часом у країні спостерігається стрімке зростання захворюваності населення загалом і молоді зокрема. Як наслідок, значна частина населення стає непрацездатною, а це, в свою чергу, призводить до значних економічних втрат країни. Таким чином, пошук нових методів, методологій, способів збереження та відновлення здоров'я людини (працездатного потенціалу) стає серйозною проблемою на рівні держави, одним із шляхів вирішення якої має стати трудова терапія.

Мета статті – висвітлити суть і можливості трудової терапії як методу соціальної реабілітації.

Проблема соціальної реабілітації людини є предметом дослідження багатьох науковців, а саме: О. С. Андрєєвої, Н. Ф. Дементьєвої, А. А. Модестова, Е. В. Устинової, Є. І. Холостової та ін.

На думку Є. І. Холостової [6], реабілітація – це процес, що включає в себе заходи медичного, професійного й соціального характеру. Соціальна реабілітація – це комплекс програм і дій, спрямованих на відновлення соціальних функцій людини, її соціального та психологічного статусу в суспільстві.

О. А. Богданова [1] зазначає, що соціальна реабілітація здійснюється в двох самостійних напрямках:

а) пристосування навколишнього середовища до потреб інвалідів (забезпечення засобами пересування, протезно-ортопедичною допомогою, іншими технічними засобами для праці, побуту, навчання, дозвілля, фізкультури, спорту, духовно-морального розвитку, інших сфер життя тощо);

б) пристосування інваліда до свого дефекту, допомога в адаптації до навколишнього середовища, розвиток навичок, що забезпечують незалежне соціальне функціонування.

Саме трудотерапія є одним із засобів, за допомогою якого можна пристосувати хворого до навколишнього середовища, його особистих потреб, а також до своїх фізичних особливостей.

Сприятливий вплив праці в системі реабілітаційних заходів є клінічно встановленим фактом. Це доводять численні наукові доробки, зокрема Н. Ф. Дементьєвої, А. А. Модестова та ін. Вони стверджували, що трудові рухи та операції стимулюють фізіологічні процеси, мобілізують волю, дисциплінують, привчають до концентрації уваги, створюють бадьорий настрій, спрямовують активність у русло предметної, результативної діяльності й забезпечують задоволення від неї.

Трудотерапія (Occupational Therapy) – лікування різних фізичних і психічних захворювань за допомогою залучення хворих до певних видів діяльності; це дає змогу хворим постійно бути зайнятими роботою й досягати максимальної незалежності в усіх аспектах їх повсякденного життя. Види трудової діяльності, до яких залучають хворого, спеціально підбирають таким чином, щоб максимально використовувати здібності кожної людини; при цьому завжди необхідно враховувати її індивідуальні потреби та схильності. До таких видів діяльності належать: виготовлення виробів із дерева та металу, розпис виробів із глини та інші художні промисли, доведення, різні соціальні навички (для психічно хворих людей) і активне дозвілля (для людей похилого віку). До трудотерапії також належить процес освоєння механічних засобів пересування й адаптація до життя в домашніх умовах [1].

Слово “трудотерапія” складається з двох частин: “труд” і “терапія”. У свою чергу, частина означає працю, діяльність, у яку людина включається та в якій вона ефективно та вмотивовано бере участь; друга частина – лікування хвороби або порушення.

Таким чином, в основі трудотерапії лежить добровільна діяльність хворого з метою ефективного використання наявних фізичних можливостей особи та набуття необхідних для життєдіяльності (повсякденного життя, життя в суспільстві) вмінь і навичок. Вона включає різноманітні види фізичних вправ, що містять елементи побутової та професійної діяльності.

Основна мета трудотерапії – відновлення та розвиток порушених функцій, формування компенсаторних навичок із самообслуговування, ведення домашнього господарства, рукоділля, виконання трудових операцій [2].

Завдання трудотерапії:

- зростання впевненості в собі хворого;
- зростання незалежності в діяльності пацієнтів;
- повернення до соціального та професійного оточення.

П. Л. Дентон у своїй праці [3] розробила детальну класифікацію основних сфер діяльності трудотерапії. На думку автора, базовими напрямками трудотерапії є:

- стимулювання відповідальності в різних життєвих ситуаціях;
- формування навичок із догляду за собою та особистої гігієни;

- розвиток навичок праці;
- формування уявлень про себе та укріплення віри в себе;
- організація ігор і розваг;
- розвиток самоконтролю та самовираження;
- формування когнітивних можливостей;
- формування реакцій на різноманітні життєві ситуації;
- тренування нейромускулярних функцій;
- тренування сенсорних функцій;
- підтримка міжособистісних відносин;
- набуття навичок діяти залежно від умов і ресурсів навколишнього середовища.

Таким чином, можна виділити основні напрями впливу трудотерапії:

- формування навичок життєдіяльності в повсякденному житті (побуті та дозвіллі);
- набуття навичок праці.

Види трудотерапії дуже різноманітні:

- терапія грою;
- мелотерапія;
- бібліотерапія;
- розважальна терапія;
- лікувальна фізкультура;
- заняття з використанням глини, паперу, деревини, металу тощо;
- ерготерапія праці;
- терапія танцями;
- терапія мистецтвом тощо.

Наприклад, хворим (учасникам нашого проекту) можна запропонувати розробити проект із виготовлення виробу з металу чи деревини. Розкриємо послідовність розробки технологічного проекту з виконання визначеного виду робіт. Більш детально про організацію роботи учнів (у нашому випадку – людей, які не мають навичок роботи або недосвідчених у цій сфері діяльності) із деревиною та металом можна знайти в праці [4].

Етапи технологічної творчої роботи: вибір теми творчої роботи, її обґрунтування, з'ясування напрямку діяльності, збір необхідної інформації з творчої роботи (технічної, технологічної, історичної, екологічної, співвідносною до творчої роботи – розповіді, вірші, пісні тощо).

І. Організаційно-підготовчий етап

Обґрунтування вибору проекту. Запитати в учасників проекту: “Чи є квіти у вашій класній кімнаті? Чи є квіти у Вас вдома?”

Після того, як вислухали відповіді, звернути увагу на те, що в більшості приміщень різноманітних закладів є квіти, крім того, багато людей вдома займається їх вирощуванням. Але на підвіконні тримати квіти не завжди зручно та красиво. Тому в нас виникає потреба поставити їх на підставки.

Отже, нам потрібна підставка для квітів, яка виконує такі функції:

1. Утримувати вазон на певній висоті чи у визначеному положенні.
2. Прикрасити приміщення, в якому ми проживаємо чи працюємо.

II. Конструкторський етап

Після цього пропонуємо подумати над тим, як виготовити підставку, який вона матиме вигляд, з чого й чим її зробити. Одразу стає зрозумілим, що для виготовлення підставки необхідна деревина. Використовувати інші матеріали, наприклад, метал, пластмасу, в цьому випадку складно й непрактично.

Після опрацювання банку ідей та інформації в майстерні учасники проекту переглянули книги, журнали вдома та в бібліотеці, Інтернеті, замалювали конструкції підставок (рис. 1–3).

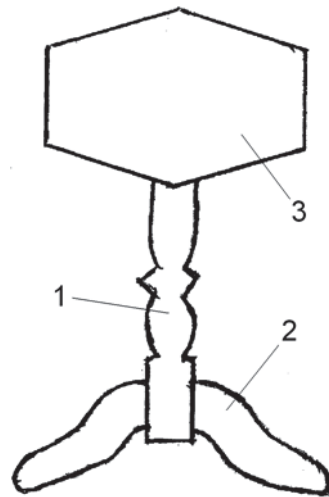

Рис. 1. Підставка для квітів (варіант 1):

- 1 – основа з деревини;
- 2 – ніжки з фанери;
- 3 – верхня дошка з фанери.

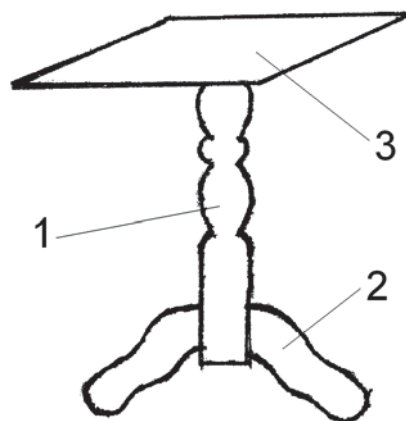

Рис. 2. Підставка для квітів (варіант 2):

- 1 – основа з деревини;
- 2 – ніжки з деревини;
- 3 – верхня дошка з деревини.

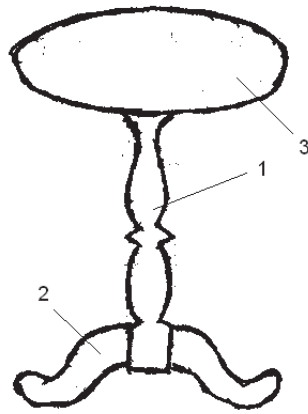

Рис. 3. Підставка для квітів (варіант 3):

- 1 – основа з деревини;
- 2 – ніжки з ДСП;
- 3 – верхня дошка з ДСП.

Аналізуємо разом з учасниками запропоновані ними варіанти підставок:

- перший варіант для нас неприйнятний через складність його виготовлення й велику трудомісткість;
- другий варіант має один недолік – ніжки з деревини й при навантаженні будуть ламатися, також можуть виникнути труднощі під час виготовлення;
- у третьому варіанті, на наш погляд, форма ніжки недостатньо стійка, але це можна виправити.

III. Технологічний етап

Під час аналізу ми разом з учнями доходимо висновку, що будемо вдосконалювати третій варіант підставки.

У неї, за конструкцією, дуже гарний дизайн, витрата матеріалу незначна, й для її виготовлення буде потрібно небагато часу. А отже, й собівартість підставки буде невисокою.

Отже, підставка для квітів буде мати такий остаточний вигляд (рис. 4).

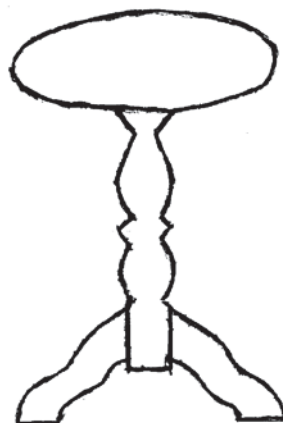

Рис. 4. Підставка для квітів (варіант 4)

Розглянемо особливості будови підставки (табл.).

Таблиця

Специфікація виробу

№	Найменування	Кількість	Матеріал	Розміри, мм
1.	Основа	1	Деревина	50x50x400
2.	Ніжки	1	ДСП	200x200
3.	Дошка верхня	1	ДСП	Ø250x300

Операції з різання, точіння та свердління деревини учасники вивчали на уроках технічної праці в школі. Необхідно їм нагадати та показати зразок для виконання. Тим більше, що всі фігурні форми можна вирізати лобзиком.

Остаточну обробку виробу можна виконати двома способами:

– лакування, випалювання чи розмальовування виробу фарбою – колір фарби на наш смак;

– за наявності та за можливістю здійснення певних операцій учасниками можна використовувати бормашини, електродрилі й шліфувальний круг, після попереднього зачищення деталей виробу можна зробити їх остаточне шліфування, що надасть виробу “блискучий” вигляд.

На технологічному етапі ми здійснювали безпосереднє виготовлення підставки, тобто виконували певні технологічні операції.

IV. Заключний етап

Після випробовування підставки для квітів учасники знайшли деякі недоліки, які змогли виправити, після чого технологічна конструкція стала ще надійнішою у використанні.

Наша конструкція має такі переваги:

- надійно стоїть у будь-якому місці;
- конструкція підставки не заважає іншим речам;
- для її виготовлення можна використовувати вторинну сировину.

Такий спосіб організації роботи з хворими, а саме – використання елементів трудотерапії, сприяє більш успішній адаптації до навколишнього середовища та реабілітації осіб, які мають певні фізичні вади. Крім того, це буде створювати сприятливий психологічний клімат для швидшої та ефективнішої соціальної реабілітації, сприятиме відтворенню та збереженню трудової активності хворих.

Ми погоджуємося з думкою науковців, що трудова терапія здійснюється в комплексі з іншими методами відновної терапії та реабілітації, закріплюючи ефект їх впливу. Трудова терапія, індивідуально обґрунтована й раціонально підібрана, є лікувальним фактором. Вона сприяє фізичному й інтелектуальному розвитку, корекції рухових функцій і нормалізації загальних фізіологічних параметрів організму (обміну речовин, стану серцево-судинної, дихальної та імунної систем), покращення сну, настрою, апетиту [6].

Висновки. Отже, процес соціальної реабілітації може відбуватися значно ефективніше, якщо застосовувати комплексні засоби терапії. При цьому ефективна трудова діяльність дасть можливість хворому скоригувати свій фізичний та психологічний стан, а також сприятиме досягненню ним незалежності в повсякденному житті загалом.

Список використаної літератури

1. Богданова О. А. Организация социальной работы в психоневрологических интернатах. Вологда, 2006. 58 с.
2. Дементьева Н. Ф., Холостова Е. И. Социальная реабилитация : учеб. пособ. Москва, 2004. 300 с.
3. Прицкан В. Бордескова Л., Кихай Ж. Трудотерапия и психосоциальная реабилитация : пособие для медиков, медицинских ассистентов, психологов, социальных ассистентов и менеджеров медицинских и социальных услуг. Кишнев, 2008. 193 с.
4. Самохін М. К. Технологічна підготовка учнів 5–9 класів у процесі вивчення обробки конструкційних матеріалів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернівці, 2009. 237 с.
5. Трудотерапія. URL: <http://mediclab.com.ua/index.php?newsid=25973>.
6. Холостова Е. И. Социальная реабилитация : учеб. пособ. Москва, 2002. 308 с.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017.

Самохин М. К. Трудотерапия как средство социальной реабилитации человека

В статье освещены суть и возможности трудотерапии как метода социальной реабилитации. Рассмотрены направления осуществления социальной реабилитации. Объяснены понятия трудотерапии, описаны ее цель, задачи и виды. Выделены основные направления влияния трудотерапии. Предложен пример по разработке проекта по изготовлению изделия из древесины. Раскрыта последовательность разработки технологического проекта. Отмечено, что процесс социальной реабилитации может происходить значительно эффективнее, если применять комплексные средства терапии. Подчеркнуто, что при этом эффективная трудовая деятельность позволит больному скорректировать свое физическое и психологическое состояние, а также будет способствовать достижению им независимости в повседневной жизни в целом.

Ключевые слова: трудотерапия, социальная реабилитация.

Samokhin M. Occupational Therapy as a Means of Social Rehabilitation of Human

The article describes the essence and possibilities of occupational therapy as a method of social rehabilitation. The directions of realization of social rehabilitation are considered: adaptation of the environment to the needs of the disabled (provision of means of travel, prosthetic and orthopedic help, other technical means for work, life, education, leisure, physical education, sports, spiritual and moral development of other spheres of life, etc.); adapting the disabled to their defect, helping them adapt to the environment, developing their skills, and providing for possible independent social functioning.

It is determined that the pursuit of which of these two areas of social rehabilitation will be facilitated by occupational therapy, namely, occupational therapy is one of the means by which one can adapt the patient to the environment, his personal needs, and also to his physical characteristics. The term labor therapy is interpreted as the voluntary activity of the patient in order to effectively use the existing physical possibilities of the person and acquire the skills and abilities necessary for life (daily life, life in a society).

It includes a variety of physical exercises that contain elements of domestic and professional activities. It describes its purpose – the restoration and development of excited functions, the formation of compensatory skills in self-service, household management, needlework, labor operations, the main directions of the influence of occupational therapy: the development of life skills in everyday life (home and leisure); acquiring skills. An example is suggested for the development of a project for the manufacture of wood products.

The sequence of development of a technological project is revealed. It is noted that the process of social rehabilitation can be much more effective if you use complex therapies. At the same time, effective work activities will enable the patient to adjust his physical and psychological condition, as well as contribute to the achievement of independence in his everyday life, life in general.

Key words: occupational therapy, social rehabilitation.